

Macskák

A macska (más néven házi macska, tudományos nevén *Felis silvestris catus*) egy kisebb termetű húsevő emlősállat, amely a macskafélék (*Felidae*) családján belül a *Felis* nem *Felis silvestris* fájához tartozik, a vadmacska alfaja, bár a mai rendszertanban inkább kezdi külön fajként kezelni az állatot, ugyanis nagyon sok dologban eltér az őseként tekintett fajtól (ez viselkedésbeli és kinézetbeli határozó is lehet). Egyes ragadozó, több mint 1000 faj tekinthető a zsákmányának. Emellett meglehetősen intelligens, beidomítható egyszerű parancsok végrehajtására vagy szerkezetek működtetésére (illetve képes önállóan is kisebb feladatok betanulására)

Körülbelül 10 000 évvel ezelőtt kezdett az ember társaságában élni, háziasításának ábrázolása mintegy 4000 éve Egyiptomban történt.

2004-ben Jean-Denis Vigne és kollégái (Nemzeti Természettudományi Múzeum, Párizs) jelentése a macska háziasítására vonatkozó legkorábbi tárgyi bizonyíték feltárásával foglalkozik. A lelet egy ciprusi emberi sírból került elő, melyben egy meghatározatlan nemű felnőtt ember és egy macska csontjai találhatók. A lelet mintegy 9500 éves.

A sírból a csontok mellett kőszerszámok, vasoxid-maradványok, maroknyi tengeri kagyló és (az emberi csontoktól 40 cm-re) a saját sírjából egy nyolc hónapos macska csontváza került elő, melyet az emberrel megegyezően nyugati irányba nézve fektettek.

Mivel a macska nem őshonos a Mediterrán medence szigetein, ezért csak a szárazföldről kerülhetett oda, minden bizonnyal a közeli levantei partokról. A lelet az ember és a macska tudatos együttélésének bizonyítéka kb. 10 000 évvel ezelőtről a mai Közel-Keletnek nevezett területen. Ez összhangban van a genetikai kutatások eredményeivel is, melyek szintén ezt a földrajzi és időbeli eredetet erősítik.

Úgy tűnik, a macska háziasítása az első emberi települések létrejöttének idején, a neolitikus korban történhetett a Termékeny félholdként ismert területen.

Macska

Természetvédelmi státusz

Háziasított

Rendszertani besorolás

Ország:	Állatok (<i>Animalia</i>)
Törzs:	Gerinchúrosok (<i>Chordata</i>)
Altörzs:	Gerincesek (<i>Vertebrata</i>)
Főosztály:	Négylábúak (<i>Tetrapoda</i>)
Osztály:	Emlősök (<i>Mammalia</i>)
Alosztály:	Elevenszülő emlősök (<i>Theria</i>)
Csoport:	<i>Eutheria</i>
Alosztályág:	Méhlepényesek (<i>Placentalia</i>)
Öregrend:	<i>Laurasiatheria</i>
Csoport:	<i>Ferae</i>
Rend:	Ragadozók (<i>Carnivora</i>)
Alrend:	Macskaalkatúak (<i>Feliformia</i>)
Család:	Macskafélék (<i>Felidae</i>)
Alcsalád:	Macskaformák (<i>Felinae</i>)
Nem:	<i>Felis</i>
Faj:	Vadmacska (<i>Felis silvestris</i>)
Alfaj:	<i>Felis silvestris catus</i>

Tudományos név

Felis silvestris catus

A macskának számos fajtája és színváltozata létezik. Csupasz és fark nélküli változatait is kitenyészítették. A macskák több mint százféle hangjel és testbeszéd segítségével kommunikálnak, mint például nyávogás („miaú”), csiripelés, dorombolás, fújás, morgás, perregés. A lovakhoz és más háziállatokhoz hasonlóan a macskák is képesek vadon élve fennmaradni. Az önállóan élő macskák gyakran kisebb kolóniákat alkotnak. Az állatvédők beszámolóí szerint azonban hosszú távon csak igen kevés példány képes gazdátlanul életben maradni, többségüket elpusztítják a járművek, a ragadozók, az éhség, az időjárás viszontagságai és a betegségek. Ezért számos országban, köztük hazánkban is a macskák és más háziállatok elhagyása, illetve otthonukból való szándékos eltávolítása (bántalmazásukhoz hasonlóan) büntetendő.

A macska sok kultúra legendáiban és mítoszaiban tölt be jelentős szerepet, az egyiptomiak, a kínaiak és a vikingek ősi történeteiben is szerepel. Általában tisztelik, de olykor becsmérik is.

Tudományos osztályozás

„ Egyetlen állatfaj sem alakított ki olyan meghitt viszonyt az emberrel, s őrizte meg anynyira mozgási és cselekvési szabadságát, mint a macska. ”

– Desmond Morris

A házasítása előtti legközelebbi őse az afrikai vadmacska, avagy líbiai fakómacska (*Felis silvestris lybica*).

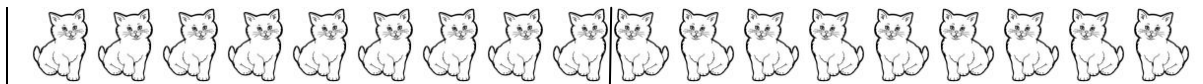
Európai vadmacska (*Felis silvestris*)

Afrikai vadmacska (*Felis silvestris lybica*)

1758-ban Linné a házi macskának a *Felis catus* rendszertani nevet adta, 1775-ben Johann Christian Daniel von Schreber a vadmacskát *Felis silvestris* néven sorolta be. Jelenleg a házi macskát ennek alfajaként tartják számon; a Zoológiai Nevezéktan Nemzetközi Szabályzata értelmében a faj hivatalos neve azonban *Felis catus*, mivel ezt Linné elsőként publikálta. A gyakorlatban azonban a biológusok a vadmacska példányait *Felis silvestris*, a házi macska példányait pedig *Felis catus* néven tartják számon. A Zoológiai Nevezéktan Közleménye (2003. március 31-én megjelent 60. kötetének 1. részében) 2027-es számú szakvéleménye alapján 17 meghatározott faj a vad fajok alapján nevezendő meg, amennyiben azok egyidősek a vadmacskával vagy annak házasított formáival. Ennek értelmében a vadmacska neve *Felis silvestris*, a házasított alfajaié pedig *Felis silvestris catus* (a *Felis catus* továbbra is érvényes marad azokra a házasított formákra, melyek más őstől származnak).

Johann Christian Polycarp Erxleben Anfangsgründe der Naturlehre (1772) és Systema regni animalis (1777) című műveiben *Felis domesticus* néven jegyezte fel a házi macskát. A Zoológiai Nevezéktan Nemzetközi Szabályzata értelmében ez az elnevezés és változatai a *Felis catus domesticus* és a *Felis silvestris domesticus* habár gyakran láthatók, érvénytelenek.

Ha a régebbi rendszertant nézzük, a házimacskának két külön alfaja létezik vagy tenyésztették ki: a közönséges vagy európai házimacska és a sziáminak is nevezett ázsiai házimacska. Ha viszont magát a házimacskát alfajnak nevezzük, akkor e két állat csak variációnak vagy fővariációnak mondható, vagyis nem sorolható be semmilyen rendszertani egységbe. E két változatot még sok alvariáció követi, például az amerikai macska, mely a közönséges-, vagy a keleti macska, mely a sziámi macska egyik változata. Persze létezik ezek közül hosszú szőrű is, amely még csak nem is variáció, hanem egy bizonyos génkombinálódás következménye, egyfajta mutálásnak nevezhető.

Történelem

„ Aki gyűlöli a macskákat, az a következő életében egér lesz. ”

– Faith Resnick

A macska házasítása és története

A macska házasítása rendkívül sokáig tartott, kezdete az ember letelepedésének időszakára tehető.

Egyre több bizonyíték kerül elő, melyek azt bizonyítják, hogy a folyamat már jóval előbb el-kezdődött, mint ahogyan azt ma gondoljuk. Különböző maradványokat találtak Jerikó mellett, melyek korát 9000 évesre becsülik. Egy ideig nem volt bizonyíték arra, hogy ezek tényleg házasított állatok lehettek, de egy francia paleozoológus, Jean-Denis Vigne és munkatársai 2004 áprilisában a ciprusi Shilloukambos mellett feltártak egy egykori kőkorszaki település temetőjében egy sírt, amelyben az eltemetett ember mellett egy macska csontjait is megtalálták. Anatóliában is találtak olyan, körülbelül i. e. 6000 táján készült szobrokat, amelyek macskával játszó asszonyokat ábrázolnak. Ezek alapján feltételezhető, hogy a macska házasítása Elő-Ázsia területén már 9500 évvel ezelőtt is elkezdődhetett. Egy 2007-es DNS-vizsgálat eredménye szerint őseitől már 100-130 ezer évvel ezelőtt elvált, jóval korábban, mint azt a régészeti leletek bizonyítják, majd a termékeny félhold területén élő emberekhez szegődött, hamarabb, mint a kutya.

Az ókori Egyiptomból az ember és a macska közötti kapcsolatot igazoló első leletek (múmiák és írásos adatok) az Ó- és Középbirodalom közötti időszakban (i. e. 2000 körül) keletkeztek, mikor a macska házasítása már valószínűleg megtörtént, ugyanis a „miu” és „mi” (avagy „imi” és „imi”) néven feljegyzett hím és nőstény macskákról nem derült ki egyértelműen, hogy vadállatok voltak-e. Kezdetben csak szent állatként – Bástet szent állataként – tisztelték őket (elpusztításuk halálbüntetést vont maga után) és saját kultuszuk alakult ki, később azonban már amiatt is tenyésztették a macskákat, mert magtáraiktól távol tartották az egereket és más rágcsálókat, sőt a sivatagból betévedő kígyókat is. A macskakultusz erejét jól példázza az az i. e. 525-ben lezajlott hadjárat, mely során II. Kambüszész, perzsa király meghódította Egyiptomot, miután Pelusium ostrománál katonái fedezéséhez élő macskákat (és más az egyiptomiak által szentként tisztelt állatokat) használt fel, mivel rájött, hogy emiatt hadseregével az egyiptomiak nem lesznek hajlandók harcba szállni. (Megjegyzendő, hogy Perzsiában, ahol ez idő tájt a macskákat nem kedvelték különösebben, a muzulmán hit elterjedéséig a kutya számított szent állatnak, bár a fekete macska ezután is a gonoszságot szimbolizálta.) Szicíliai Diodórosz is feljegyzett egy Julius Caesar idejében történt esetet, mikor a fel-dühödött tömeg végzett egy rómaival, aki véletlenül megölt egy macskát.

Közvetett bizonyítékok alapján valószínűsíthető, hogy az ősi Egyiptom szent macskáinak egyenes ági leszármazottai napjainkban a kenyai Lamu szigetvilágában élnek. A közvetett bizonyítékok: a hasonló testfelépítés, az archeológiai bizonyíték az évezredek előhelyekre vo-

natkozóan, a Lamu és Egyiptom között zajlott vörös-tengeri kereskedelem és a szigetek genetikai elkülönülése.

Számos kínai rajz bizonyítja, hogy a Távol-Keleten már i. e. 1500 körül ismerték a macskát, mely az Egyiptommal ősidők óta kapcsolatban álló Indiából kerülhetett oda, ahol vallási ceremóniáknál kapott fontos szerepet. Kezdetben a gazdagok státusszimbóluma volt, majd a későbbiekben az értékes selyem kártevőktől való megvédéséhez használták fel. Japánban a szent iratok megóvásában nyújtott segítséget.

Az ókori görögök és rómaiak az egyiptomiakhoz hasonlóan nagy tiszteletben tartották őket. Habár Európában már az i. e. 5. században megjelentek a macskák az Appennini-félszigeten létrehozott görög területen, Magna Graeciában, viszonylag későn, az 1. században kezdtek elterjedni az Észak-Afrikából és a Közel-Keletről érkező állatok, melyek génállományát a későbbiekben az európai vadmacskával történő kereszteződés gazdagította. Egyiptomból az akkortájt féltve őrzött macskák első példányait a görögök csempészték ki, és mire a fáraó csapatoakat küldött a visszaszerzésükre, már megkezdődött az állatok terjesztése (a föníciaiak részvételével) a Földközi-tengeren keresztül. Britanniába (ahogy Pannóniába is), az első példányokat a rómaiak vitték be, akik számára az eleinte luxusállatként tartott macskák a szabadság és a függetlenség jelképévé váltak.

A kora középkorban a macskák Európa-szerte elterjedtek, mivel egyértelműen hasznosnak bizonyultak a földműveléssel foglalkozó területeken és a városokban is. A 9-10. század táján élt walesi uralkodó, Hywel Dda (avagy Jó Hovel) még törvényben tiltotta meg a macskák bántalmazását és elpusztítását (amellett, hogy árukat is meghatározta). Ekkortájt Angliában a ritka és értékes macskák még az udvari nemesség hölgytagjainak társállataiként éltek. A későbbiekben azonban a keresztény egyház a sátán képmásának, valósággal a gonosz megtestesülésének kezdte tekinteni őket, és híveinek a macskák megkínzását és megölését javasolta. Azt is hirdették, hogy a boszorkányok éjszaka macska alakját öltik magukra. 1484-ben VIII. Ince pápa pogány állatoknak kiáltotta ki őket, és ezzel hivatalosan is megkezdődött az évszázadokon át tartó üldözésük. Számuk gyors ütemben csökkent, ennek hatására az egerek és a patkányok óriási számban elszaporodtak, és egyúttal ez tehető felelőssé a járványok, köztük a fekete halál, azaz a pestis megjelenéséért is.

A tengerészek ebben az időszakban is kedvelték őket, az angol haditengerészetnél például bekerültek a legénységi állományba. Úgy vélték, hogy szerencsét hoznak gazdájuknak, és megmutatják a kedvező szeleket. Saját nyelvükben gyakran megjelenik például a cicamancs, ami gyenge szellőt jelent. A hajókon, a 15. és a 18. század között a világ összes tájára eljutottak, köztük Új-Zélandra is, ahol helyrehozhatatlan pusztítást végeztek az őshonos, röpképtelen futómadarak körében.

A kor haladtával az emberek egyre jobban felismerték hasznukat, tartásuk ismét természetessé vált. A 19. században még mindig akadtak olyan könyvek, melyek rossz színben tüntették fel a macskákat. Tudatos tenyésztésük kezdete is erre az időszakra tehető. 1871-ben került sor az első európai macskakiállítás megrendezésére, a londoni Crystal Palace-ben.

A 20. századra az egyik leggyakoribb háziállattá vált, emellett orvosi, genetikai és fiziológiai kutatások alanyaként kezdték felhasználni. Magatartásuk az 1960-as években lett vizsgálat tárgya. Egyes példányaik az első emberes űrutazásokat előkészítő kísérleti repüléseken is részt vettek. A becslések alapján a kedvtelésből tartott egyedek száma az 1990-es években a történelem során először haladta meg a kutyákét, a 21. század elejére pedig a házi macskák létszáma világszerte meghaladta az 500 milliót. A házasítás ellenére is képesek vadon élni, és gyakran kisebb kolóniákat alkotnak.

Társas viselkedés

A macskákat az emberek többsége magányos állatokként ismeri, de valójában nagyon is társaságkedvelők. A legnagyobb különbség a macskák és kutyák (melyekkel gyakran hasonlítják össze őket) társas viselkedése között az, hogy a macskáknak nincs kollektív túlélési stratégiájuk vagy „falka mentalitásuk”; ami mindössze annyit jelent, hogy maguk gondoskodnak alapvető szükségleteikről (például egyedül keresnek élelmet és védekeznek támadás esetén). Ez azonban nem aszociális magatartás. Talán a legjobb példa a macskák természetes viselkedésére az elvadult példányok kolóniákba való szerveződése, melyekben az egyes tagok magukról gondoskodnak.

Szundikáló macskák

Az emberekkel való szimbiotikus kapcsolatuk évezredek során alakult ki. Gazdájukhoz való kötődésük nehezen vethető össze a vadmacskák magatartásával, de annyi bizonyos, hogy tudatában vannak annak, hogy az ember nem az ő fajukhoz tartozik (és nyilván önmagukat sem tekintik embernek). Ez a különbségtétel a gazdájukkal való kommunikáció során használt hangjelekben és testbeszédben is megnyilvánul. Egyes vélemények szerint pszichológiai szempontból a macska az embert pótyanyának tekinti, így a felnőtt egyedek egyfajta állandósult gyermekkorban élnek le az életüket. A macskák emberrel való kapcsolatának az állat 3-7 hetes kora között kell kialakulnia. Némelyik példány később is hozzászoktatható az emberhez, de a többségük félénk marad. Ehhez hasonlóan a macskák összeszoktathatók a kutyákkal és más háziállatokkal is, de a kisebb méretűeket általában zsákmánynak tekintik.

Kommunikáció

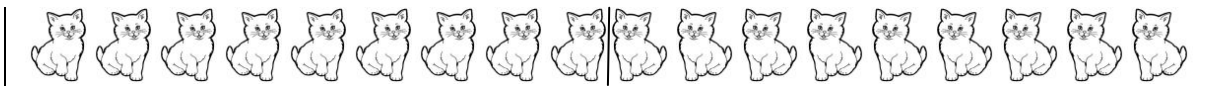
A macska által kiadott egyedi hang („miaú”) különböző változatai eltérő jelentést hordoznak. Az állat más hangokat használ fájdalom jelzésére, (etetés vagy játék céljából történő) figyelemfelhívásra és üdvözlésre. Egyes példányok gyakrabban nyávognak, mások pedig ritkábban. Érzelmeket a testbeszéddel is kifejezhetik (például a fark csóválása utalhat izgatottságra vagy idegességre), egyes jelzéseik azonban félreérthetőek (a harapás történhet játékból, de ingerültségből fakadóan is).

Intelligencia

A macska próbálkozások és hibák, felfedezések és utánzás segítségével képes tanulni. Számos képességgel születik, mint például a vadászat vagy a toalett használata, amelyek azonban gyakorlást igényelnek. Az anyaállat a kölykeit három hetes koruktól a zsákmányállatok segítségével tanítja vadászni. Kezdetben élettelenül, majd később élő állapotban viszi eléjük, hogy az utódok láthassák, hogyan kell megölni, illetve megenni őket. Egyedülálló tájékozódási képességük, amely a madarak égitestek és mágneses terek alapján történő tájékozódásához hasonlóan működik, lehetővé teszi hogy akár több száz kilométeres távolságból is hazataláljanak. Emellett (jelenleg még nem tisztázott módon) az állatok ismeretlen helyre távozó gazdájukat is tudják követni.

Játék

A házi macskák, különösen a fiatal egyedek, rajonganak a kötéllal való játékért. A legtöbb macska képtelen ellenállni a meglóbált vagy földön húzott kötélnak. Számos képi ábrázolás létezik, amely a macskát egy fonalgombolyaggal jeleníti meg. Ez a tulajdonság feltehetően a vadászösztönrel áll összefüggésben, amely arra készíti a kölyköket, hogy más macskák (rendszerint az anyaállat) farkán gyakorolják a vadászatot. A lenyelt kötélen azonban az állat gyomrába vagy beleibe juthat, amely megbetegedéshez, súlyosabb esetben az egyed pusztulásához vezethet. Vannak, akik ennek elkerülésére a kötelet lézermutatóval helyettesítik.

Életkor

A szobában tartott macskák általában 14-20 évig élnek, noha a Guinness Rekordok Könyve szerint a legöregebb ismert macska 34 éves volt. A hazai macskák közül a regisztrált legidősebb 21 esztendő-t élt meg. Egyes nem hivatalos beszámolók 37 és 43 éves kort megért példányokról is említést tesznek. A házi macskák tovább élnek, ha nem engedik őket ki a szabadba (így csökken az esélye a harcokból, balesetektől származó sérüléseknek és a betegségeknek) és ha ivartalanítva vagy kasztrálva vannak. Ezáltal a kasztrált hím macskáknak nem lesz here-rájuk, az ivartalanított nőstényeknek pedig petefészekrájuk, és mindkettő-jük-nél csökken a tejmirigy daganat kialakulásának esélye. További fontos lehetőség az élettartam meghosszabbítására a macska életkorának és életmódjának megfelelő táplálék etetése. A vemhes és szoptató nőstényeknek, valamint a kölyköknek általában egy éves korig kölyöktápra, a felnőtteknek 6-7 éves korig felnőtt tápra, ezután pedig idős macskának gyártott tápra van szükségük. Ezzel ellentétben a modern városi környezetben élő elvadult macskák gyakran csak kettő vagy kevesebb évig élnek. A gondozott csoportokban élő vadmacskák élettartama hosszabb: a British Cat Action Trust már 19 éves vad hím-et is jelentett. A legöregebb vadmacska „Mark” volt, akit a brit Cats Protection jótékony-sági szervezet látott el, 26 évet ért meg.

A macskák és az emberek életkorának összehasonlításához általában egy évet 7 macskaé-
vnek feleltetnek meg. Mivel azonban a macskák 2 éves koruk után lassabban fejlődnek az em-
bernél, a skálát módosították, egy emberi évet 4 macskaévnak számítva. Egy 7 éves példány
középkorúnak számít, egy 10 év feletti pedig már idősnek. Az első hónapok összehasonlítását
a különböző forrásból származó táblázatok rendszerint másként végzik el, így erre az időszak-
ra vonatkozóan hozzávetőleges értékekkel érdemes számolni.

A macska életkorának emberi életkorhoz való megfeleltetése							
Macska	Ember	Macska	Ember	Macska	Ember	Macska	Ember
1 hónap	5-6 hónap	1 év	15-16 év	8 év	48 év	15 év	76 év
2 hónap	9-10 hónap	2 év	24 év	9 év	52 év	16 év	80 év
3 hónap	2-3 év	3 év	28 év	10 év	56 év	17 év	84 év
4 hónap	5-6 év	4 év	32 év	11 év	60 év	18 év	88 év
5 hónap	8-9 év	5 év	36 év	12 év	64 év	19 év	92 év
6 hónap	10-12 év	6 év	40 év	13 év	68 év	20 év	96 év
8 hónap	13 év	7 év	44 év	14 év	72 év	21 év	100 év

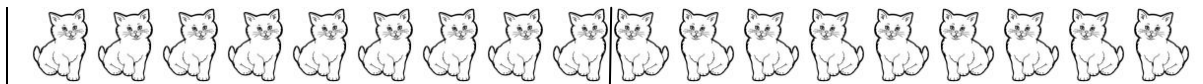
Macskák száma

Ország	Macska	Év
Egyesült Államok	90-93 millió	2007
Kanada	5 millió	1996
Ausztrália	2,6 millió	2001
Japán	8 millió	2007
Egyesült Királyság	8 millió	2004

Ország	Macska	Év
Franciaország	8,5 millió	2002
Németország	7,5 millió	2006
Svájc	1,35 millió	2006
Ausztria	2,5 millió	2006
Magyarország	3 millió	2006

Ismertebb macskafajták

Az ismert fajták listája meglehetősen hosszú: a szervezetek többsége nagyjából 30-40 fajtát tart nyil-
ván, de emellett számos fajta tenyésztése van folyamatban, így minden évben újabbak látnak napvilá-
got, melyek különböző jellemzőkkel és vérvonallal rendelkeznek.

A legalapvetőbb csoportosítás szerint vannak:

- hosszú szőrű és félig hosszú szőrű fajták,
- rövid szőrű fajták,
- különleges fizikai tulajdonságú fajták.

A kiállításon szereplő állatokról a tulajdonosok és a tenyésztők véleménye alapján döntenek el, mennyire állnak közel a fajta ideális példányához (lásd szelektív tenyésztés). A számos kereszteződés miatt egyes macskákat csak egy adott fajta rövid vagy hosszú szőrű változataként azonosítanak. Sokféle színváltozat és mintázat létezik, melyek azonban nem minden esetben tartoznak külön fajtához. Némelyik fajta a külleme alapján is jól megkülönböztethető, így a házi macska alfajaként saját rendszertani nevet kapott, ám ezek az elnevezések hivatalosan nem elismertek. Az érintett fajták:

1. *Felis catus anura* – manx
2. *Felis catus siamensis* – szíami
3. *Felis catus cartusenensis* – karthauzi
4. *Felis catus angorensis* – török angóra

Másrészről az olyan fajták, mint a Sokoke, a Singapura, a norvég erdei macska vagy a Maine Coon, habár a házi macska alfajainak tekinthetők, szintén nem kaptak önálló rendszertani besorolást.

